

กองกฎหมายและที่ดิน

กลุ่มงานกฎหมาย งานกฎหมายชลประทาน

โทร./แฟกซ์ ๐ ๒๒๔๑ ๒๖๒๖

www3.rid.go.th/law

ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พุทธศักราช ๒๔๘๕
ที่ประชาชนควรรู้

กลุ่มงานกฎหมาย
กองกฎหมายและที่ดิน

ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พุทธศักราช ๒๔๘๕ ที่ประชาชนควรรู้

กฎหมายว่าด้วยการชลประทานหลวงเกิดขึ้นเพื่ออะไร

เป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมและควบคุมการชลประทานในส่วนของรัฐที่ได้จัดทำขึ้น เพื่อให้ได้มาซึ่งน้ำ หรือเพื่อกัก เก็บ รักษา ควบคุม ส่ง ระบาย หรือแบ่งน้ำเพื่อเกษตรกรรม การพลังงาน การสาธารณสุขโรค หรือ การอุตสาหกรรม รวมถึงการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำ และการคมนาคมทางน้ำในเขตชลประทาน (คำนิยามมาตรา ๔ “การชลประทาน”)

ขอบเขตหรือพื้นที่ที่จะใช้บังคับได้แก่บริเวณใดบ้าง

ได้แก่บริเวณที่เป็นทางน้ำชลประทาน เขตชลประทาน เขตงาน

ทางน้ำชลประทาน เขตชลประทาน เขตงาน หมายความว่าอย่างไร

ทางน้ำชลประทาน หมายความว่า ทางน้ำที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ประกาศตามมาตรา ๕ ว่าเป็นทางน้ำชลประทาน (คำนิยามมาตรา ๔)

เขตชลประทาน หมายความว่า เขตที่ดินที่ทำการเพาะปลูกซึ่งจะได้รับประโยชน์จากการชลประทาน (คำนิยามมาตรา ๔)

เขตงาน หมายความว่า เขตที่ดินที่ใช้ในการสร้างและการบำรุงรักษาการชลประทานตามที่เจ้าพนักงานได้แสดงแนวเขตไว้ (คำนิยามมาตรา ๔)

ที่ว่าทางน้ำชลประทานที่รัฐมนตรีได้ประกาศตามมาตรา ๕ นั้นมีกี่ประเภทและเป็นอย่างไร

ทางน้ำชลประทานตามมาตรา ๕ ได้แบ่งเป็น ๔ ประเภท

ประเภท ๑ คือ ทางน้ำที่ใช้ในการส่ง ระบาย กัก หรือกั้นน้ำเพื่อการชลประทาน เช่น คลองส่งน้ำสายใหญ่ คลองส่งน้ำ คลองซอยของโครงการชลประทาน ฯลฯ

ประเภท ๒ คือ ทางน้ำที่ใช้ในการคมนาคม แต่มีการชลประทานร่วมอยู่ด้วย เฉพาะภายในเขตที่ได้รับประโยชน์จากการชลประทานนั้น ซึ่งหมายถึงใช้เพื่อการคมนาคมเป็นหลัก

ประเภท ๓ คือ ทางน้ำที่สงวนไว้ใช้ในการชลประทาน เช่น แหล่งต้นน้ำลำธารเหนือระบบชลประทาน และเห็นว่าแหล่งน้ำนี้มีความต้องการที่จะใช้งานชลประทานในภายหลัง

ประเภท ๔ คือ ทางน้ำอันเป็นอุปกรณ์แก่การชลประทาน ซึ่งหมายถึง เพื่อให้การชลประทานสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น อ่างเก็บน้ำ หรือแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีอยู่แล้ว

รัฐมนตรีจะต้องออกประกาศว่าทางน้ำใดเป็นทางน้ำชลประทาน และเป็นประเภทใด และต้องลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาด้วยจึงจะมีผลตามกฎหมาย ซึ่งประชาชนจะอ้างว่าไม่รู้ไม่ได้

เมื่อมีผลตามกฎหมายก็จะเกิดข้อห้ามที่ประชาชนพึงรู้ว่าได้อย่างไร และหากฝ่าฝืนจะต้องรับโทษอย่างไรบ้าง

๑ ห้ามรถยนต์ หรือเรือกลไฟเดินในทางน้ำชลประทานประเภท ๑ เว้นแต่จะได้รับหนังสืออนุญาตจากเจ้าพนักงานเป็นครั้งคราวตามความจำเป็น (มาตรา ๑๓ เบญจ)

๒ ห้ามรถยนต์ หรือเรือกลไฟรับจ้างขนส่งคนโดยสาร หรือสินค้า หรือรับจ้างลากจูงในทางน้ำชลประทานประเภท ๒ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงาน และเมื่อได้รับอนุญาตแล้วให้ใช้ได้ถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคมของปีที่ยกใบอนุญาต (มาตรา ๑๓ เบญจ)

๓ ห้ามปิดกั้นน้ำไว้ด้วยวิธีการใดๆ จนเป็นเหตุไม่ให้น้ำไหลไปสู่ที่ดินใกล้เคียงหรือปลายทาง (มาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง)

ห้ามขัดคำสั่งเจ้าพนักงานที่ได้แจ้งเป็นหนังสือให้เปิดสิ่งที่ปิดกั้นน้ำไว้ (มาตรา ๒๐ วรรคสอง)

๔ ห้ามใช้เครื่องมือและวิธีการจับสัตว์น้ำในทางน้ำชลประทานประเภท ๑ และประเภท ๒ ดังนี้

๔.๑ ปักขี้ ตั้งสุก ตั้งกะบัง ตั้งจิบ ตั้งลิ เทียบหล้ากล่า ใช้ฝือกหรืออวนชนิดต่างๆ

๔.๒ ไซยอขันช่อ หรือเครื่องมือจับสัตว์น้ำประจำที่ชนิดอื่น ซึ่งยื่นหรือล้ำจากแนวตลิ่งเกินกว่า ๑ ใน ๔ ของความกว้างของทางน้ำส่วนนั้น

๔.๓ เครื่องมือจับสัตว์น้ำเคลื่อนที่ เช่น แห สวิง ซ้อน สุ่ม ยอ โดยรวมหมู่ หรือโดยวิธีประดาตั้งแต่ ๒ เครื่องมือขึ้นไป

๕ ห้ามจับสัตว์น้ำในเขตทางน้ำชลประทานประเภท ๑ ประเภท ๒ และประเภท ๔ ดังนี้

๕.๑ ตามทางน้ำวัดจากเขื่อนระบาย หรือทำนบแต่ละด้าน ๑,๐๐๐ เมตร

๕.๒ ตามทางน้ำวัดจากประตูน้ำ ฝาย ประตูระบาย ท่อเชื่อม หรือปุมแต่ละด้าน ๓๐๐ เมตร

๕.๓ ตามทางน้ำวัดจากท่อน้ำแต่ละด้าน ๑๐๐ เมตร

(ข้อ ๔ และข้อ ๕ กฎกระทรวงฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๐๙))

๖ ห้ามฝ่าฝืนประกาศของเจ้าพนักงานที่ติดไว้ให้ทราบถึงการใช้เรือ แพร การใช้น้ำ การระบายน้ำ หรือการอื่นในทางน้ำชลประทานประเภท ๔ (มาตรา ๑๖)

๗ ห้ามฝ่าฝืนเมื่อเจ้าพนักงานสั่งให้ผู้ควบคุมเรือ แพร ที่ผ่าน หรือจะผ่านทางน้ำชลประทานให้หยุดหรือจอดเรือ แพร (มาตรา ๑๓ ตริ (๑))

๘ ห้ามไม่ให้ต้นไม้รุกล้ำทางน้ำชลประทาน หรือทำให้เสียหายแก่การชลประทาน ถ้าเจ้าพนักงานสั่งให้ตัด หรือนำต้นไม้ไปให้พ้น เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินนั้นต้องปฏิบัติตามห้ามฝ่าฝืน (มาตรา ๒๔)

ผู้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามข้อ ๑ - ๘ จะมีความผิดตามกฎหมาย และต้องรับโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา ๓๖ ตริ)

๙ ห้ามปลูกสร้าง แก้วไข หรือต่อเติมสิ่งก่อสร้าง หรือปลูกปักสิ่งใด หรือทำการเพาะปลูก รุกกล้าทางน้ำชลประทาน ชานคลอง เขตคันคลอง หรือเขตพนัง เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือ จากนายช่างชลประทาน (มาตรา ๒๓ วรรคหนึ่ง)

๑๐ ห้ามกระทำการใดอันเป็นการกีดขวางทางน้ำชลประทาน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็น หนังสือจากนายช่างชลประทาน (มาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง)

๑๑ ห้ามทิ้งขยะมูลฝอย ซากสัตว์ ซากพืช เศษถ่าน หรือสิ่งปฏิกูลลงในทางน้ำชลประทาน หรือทำให้น้ำเป็นอันตรายแก่การเพาะปลูก หรือการบริโภค (มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง)

๑๒ ห้ามกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันจะทำให้เสียหายแก่คันคลอง ชานคลอง ทำนบ พนัง หรือหมู่ระดับหลักฐานที่ใช้ในการชลประทาน (มาตรา ๓๐)

๑๓ ห้ามกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันจะเป็นการกีดขวางแก่แนวทางที่ได้สำรวจไว้ หรือ เขตงาน หรือทำให้แนวทางที่ได้สำรวจไว้ หรือหมุดหมายแสดงเขตงานคลาดเคลื่อนหรือสูญหาย (มาตรา ๓๑)

ผู้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามข้อ ๙ - ๑๓ จะมีความผิดตามกฎหมาย และต้องรับโทษจำคุกไม่ เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง)

๑๔ ห้ามปล่อยน้ำซึ่งทำให้เกิดพิษแก่น้ำตามธรรมชาติ หรือสารเคมีเป็นพิษลงในทางน้ำ ชลประทาน จนอาจทำให้น้ำในทางน้ำชลประทานเป็นอันตรายแก่เกษตรกรรม การบริโภค อุปโภค หรือสุขภาพอนามัย (มาตรา ๒๘ วรรคสอง)

ผู้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามนี้จะต้องรับโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำ
ทั้งปรับ มาตรา ๓๗ วรรคสอง

๑๕ ห้ามฝ่าฝืนคำสั่งเจ้าพนักงานหรือนายอำเภอหรือผู้ทำการแทนนายอำเภอที่ได้สั่งให้เจ้าของ
หรือผู้ครอบครองที่ดินหรือผู้ทำการเพาะปลูกบนพื้นที่ดินภายในบริเวณที่ได้รับน้ำจากการส่งน้ำหรือสูบน้ำ
กระทำอย่างหนึ่งอย่างใดภายในระยะเวลาที่กำหนดเพื่อให้กักน้ำไว้ไม่ให้ไหลเสียเปล่าจนเป็นเหตุให้ที่ดิน
ข้างเคียงไม่ได้รับน้ำตามที่ควร (มาตรา ๒๑)

๑๖ ห้ามฝ่าฝืนคำสั่งเจ้าพนักงานเมื่อเจ้าพนักงานได้สั่งห้ามชักหรือใช้น้ำในทางน้ำชลประทาน
เมื่อเห็นว่าเป็นเหตุที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น (มาตรา ๓๕)

ผู้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามข้อ ๑๕ - ๑๖ จะมีความผิดตามกฎหมาย และต้องรับโทษจำคุกไม่
เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา ๓๘)

๑๗ ห้ามนำหรือปล่อยสัตว์พาหนะลงไปทางน้ำชลประทานประเภท ๑ และประเภท ๒
หรือเหยียบย่ำคันคลอง ชานคลอง หรือบริเวณสิ่งก่อสร้างอันเกี่ยวกับการชลประทาน เว้นแต่ในที่ที่ได้
กำหนดอนุญาตไว้หรือได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากเจ้าพนักงาน (มาตรา ๒๗)

ผู้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามนี้จะต้องรับโทษปรับเรียงตามตัวสัตว์ตัวละห้าบาทขึ้นไป แต่ไม่เกินตัวละ
ห้าสิบบาท (มาตรา ๓๙)

๑๘ ห้ามขุดคลองหรือทางน้ำมาเชื่อมกับทางน้ำชลประทานหรือมาเชื่อมกับทางน้ำอื่นที่เชื่อมกับทางน้ำชลประทาน หรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้น้ำในทางน้ำชลประทานรั่วไหล อันอาจก่อให้เกิดการเสียหายแก่การชลประทาน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย (มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง)

๑๙ ห้ามทำให้ประตุน้ำ ฝาย เขื่อนระบาย ประตูระบาย ท่อน้ำ ท่อเชื่อม สะพานทางน้ำ ปูม เสาหรือสายโทรศัพท์ที่ใช้ในการชลประทานเสียหายจนอาจเกิดอันตรายหรือขัดข้องแก่การใช้สิ่งทีกล่าวนั้น (มาตรา ๒๙)

ผู้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามข้อ ๑๘ - ๑๙ จะมีความผิดตามกฎหมาย และต้องรับโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา ๔๐)

๒๐ ห้ามปิดหรือเปิดประตุน้ำเขื่อนระบาย ประตูระบาย ท่อน้ำ ท่อเชื่อม สะพานทางน้ำ ปูม หรือลากเข็นสลักในบริเวณทำนบหรือประตูระบาย (มาตรา ๓๒)

๒๑ ห้ามแก้ไข เปลี่ยนแปลง หรือรื้อถอนบรรดาสสิ่งก่อสร้างอันเกี่ยวกับการชลประทาน (มาตรา ๓๓)

๒๒ ห้ามขุดลอก ทางน้ำชลประทาน อันจะทำให้เสียหายแก่การชลประทานหรือปิดกั้นทางน้ำชลประทาน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดี (มาตรา ๓๔)

ผู้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามข้อ ๒๐ - ๒๒ จะมีความผิดตามกฎหมาย และต้องรับโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา ๔๑)

ทำไมกฎหมายจึงกำหนดข้อห้ามมากมายเช่นนี้

เพราะหากมีการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายจะเกิดผลกระทบต่อการบริหารจัดการน้ำทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การอุปโภคบริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ชีวิตประจำวันของประชาชนโดยทั่วไปให้ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย เช่น หากมีการทิ้งของเน่าเสีย สิ่งปฏิกูล หรือสิ่งที่เป็นพิษลงในทางน้ำชลประทานก็จะเกิดผลกระทบต่อ การอุปโภคบริโภคของประชาชน และสรรพชีวิตในการดำรงชีพด้วย

แม้ว่าจะเกิดข้อห้ามตามกฎหมายมากมายเช่นนี้ แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายก็ยังคุ้มครองสิทธิของประชาชนด้วย ซึ่งสิทธิมีดังต่อไปนี้

๑ ได้รับน้ำเท่าที่จำเป็นโดยไม่ทำให้กระทบสิทธิบุคคลอื่น

๒ ได้รับน้ำเพื่อใช้ในกิจการโรงงาน การประปา หรือกิจการอื่นในหรือนอกเขตชลประทานซึ่งกฎหมายได้ให้อำนาจรัฐในการจัดเก็บค่าน้ำในการชลประทาน โดยในภาคอุตสาหกรรมเก็บได้ไม่เกินลูกบาศก์เมตรละห้าสิบบาท และภาคเกษตรกรรมไม่เกินไร่ละ ๕ บาทต่อปี สำหรับในภาคอุตสาหกรรม

รัฐมนตรีได้ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ ๔๒ (พ.ศ. ๒๕๔๐) จัดเก็บค่าน้ำไว้แล้วโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๘ ส่วนภาคเกษตรกรรมยังไม่มี การออกกฎกระทรวงในการจัดเก็บค่าน้ำ

๓ ถ้าใช้น้ำเพื่อกิจการสาธารณประโยชน์ไม่ต้องชำระค่าน้ำ แต่จะต้องได้รับยกเว้นเป็นหนังสือ จากอธิบดีกรมชลประทาน (กฎกระทรวงฉบับที่ ๔๒ (พ.ศ. ๒๕๔๐))

๔ มีสิทธิทำทางน้ำผ่านที่ดินของผู้อื่นได้ในเมื่อนายช่างชลประทาน ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือ นายอำเภอได้อนุญาตและกำหนดให้โดยกว้างรวมทั้งที่ดินด้วยไม่เกินสิบเมตร แต่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน ให้แก่เจ้าของและผู้ครอบครองที่ดินที่ทางน้ำนั้นผ่าน (มาตรา ๙ วรรคหนึ่ง)

แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะได้สิทธิในการใช้น้ำ แต่หากมีกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็นเกี่ยวกับการ บริหารจัดการน้ำหรือปริมาณไม่เพียงพอแก่การจัดส่งน้ำเพื่อการเกษตร กรมชลประทานมีอำนาจสั่งให้ ผู้ใช้น้ำงดการสูบน้ำหรือชักน้ำได้

แม้จะเกิดสิทธิแต่หากใช้สิทธิโดยฝ่าฝืนต่อกฎหมายก็ต้องรับโทษตามกฎหมาย

เมื่อได้สิทธิในการได้รับอนุญาตให้ใช้น้ำในกิจการโรงงาน การประปา หรือกิจการอื่นในหรือ นอกเขตชลประทานโดยต้องชำระค่าน้ำในอัตราลูกบาศก์เมตรละห้าสิบบาท หักไม่ชำระใน กำหนดเวลาจะต้องรับโทษปรับไม่เกินสิบเท่าของค่าน้ำที่ค้างชำระ แต่หากได้นำค่าน้ำที่ค้างชำระ และเงิน เพิ่มอีกหนึ่งเท่าของค่าน้ำที่ค้างชำระมาชำระให้แก่เจ้าพนักงานภายในเวลาที่เจ้าพนักงานกำหนดให้แล้ว ให้ยกเว้นโทษปรับสิบเท่าของค่าน้ำที่ค้างชำระนั้นเสีย (มาตรา ๓๖) ซึ่งหมายความว่า การที่ไม่นำค่าใช้น้ำ มาชำระตามกำหนด เจ้าหน้าที่จะกำหนดระยะเวลาให้นำเงินค่าใช้น้ำและเบี้ยปรับอีกหนึ่งเท่ามาชำระ ถ้ายังไม่ชำระอีกจะมีโทษปรับ ๑๐ เท่า

จุดมุ่งหมายของการกำหนดโทษปรับไว้ในกฎหมายก็เพื่อเป็นการป้องปรามมิให้เกิดหนี้ ค้างชำระค่าน้ำ อันจะส่งผลให้ระบบบริหารจัดการน้ำในภาพรวมเกิดความเสียหาย ดังนั้น เพื่อประโยชน์ใน การบริหารจัดการน้ำไม่ให้เกิดความเสียหายในภาพรวม แต่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในทุกภาคส่วน การ ใช้น้ำประชาชนควรร่วมมือร่วมใจไม่ปฏิบัติผิดกฎหมาย

ดำเนินการโดย

กาญจนาภรณ์ พลายชุม

นิติกรชำนาญการ

ชนิดา สุขเกษม

พนักงานอาญาบาล ส ๓